

Gespreksnotitie ruimtelijke kwaliteit 2008RGW95 bijlage

1. Aanleiding

Veel provincies zijn doende hun taakopvatting op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling nog eens te plaatsen tegen de achtergrond van het wezenlijke doel van dit beleidsveld: het stimuleren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit houdt verband met de zoektocht naar het 'eigen provinciale erf van verantwoordelijkheden' in het kader van de nieuwe Wro, het brede gevoel dat Nederland verrommelt en bijvoorbeeld het rijksantwoord daarop via het programma Mooi Nederland.

In de provincie Utrecht krijgt dit onderwerp ook veel aandacht in Collegeprogramma en Ruimtelijk Actieprogramma, juist omdat hier bij uitstek de spanning voelbaar is tussen het fraaie gevarieerde buitengebied (5 nationale landschappen) en de enorme verstedelijkingsdruk. Dit maakt de urgentie groot om vanuit kwalitatieve insteek de óf-vraag en vervolgens de hóe-vraag te stellen als het gaat om nieuwe stedelijke ontwikkelingen.

Het rijk en enkele provincies hebben gekozen voor meer focus op ruimtelijke kwaliteit in de praktijk door inschakeling van kwaliteitsteams en bouwmeesters. Ook de provincie Utrecht heeft zich hier in het recente verleden op beraden. Tegen de achtergrond van een collegevoorstel om externe advisering op dit vlak te organiseren, hebben de staten via de programmabegroting 2007 voorstellen gedaan om gemeenten te faciliteren bij het ontwikkelen van (beeld)kwaliteitsplannen en kwaliteitsparagrafen. Na de verkiezingen is gezocht naar een bij onze provincie passende concrete invulling van dit gezamenlijke streven.

Onderstaand is een voorstel geformuleerd om te komen tot een extern 'adviesteam ruimtelijke kwaliteit' en stimulering van gemeentelijke (beeld)kwaliteitsplannen. Hierbij wordt uitgegaan van de beschikbaar gestelde middelen: jaarlijks € 150.000,- structureel voor adviesteam en in totaal € 350.000,- incidenteel voor een stimuleringsregeling voor gemeenten.

2. Inleiding en doel

Ruimtelijke kwaliteit staat dus sterk in de belangstelling, maar het is geen nieuw begrip. Ruimtelijke kwaliteit van een gebied of terrein wordt doorgaans gezien als een samenstel van de gebruikswaarde (doelmatigheid, functionele samenhang), de toekomstwaarde (duurzaamheid, aanpasbaarheid, beheersbaarheid) en de belevingswaarde (diversiteit, identiteit, schoonheid).

Het zorgdragen voor die drie vormen van kwaliteit vormt eigenlijk de core business van de ruimtelijke ordening, zowel die van de gemeenten als die van de provincie. Een goede ruimtelijke ordening richt zich immers op het functioneel optimaal inrichten van onze leefomgeving, zowel met het oog op de korte als de lange termijn. En daarbij dient er tevens oog te zijn voor behoud en ontwikkeling van de visueel-ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van die gebieden.

Op zichzelf mag je verwachten dat er bij gemeenten en bij de provincie voldoende deskundigheid in huis is op het gebied van ruimtelijke ordening om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen. Toch bieden die beschikbare deskundigheid en vaardigheden blijkbaar geen garantie voor ruimtelijke kwaliteit in al haar facetten.

Waar het aan mankeert bij die ruimtelijke kwaliteit, dat kunnen we met zijn allen nog wel onder woorden brengen: we praten over verrommeling, versnippering, vervlakking, identiteitsverlies. De kunst is echter om die (vermeende?) negatieve trend in een positieve om te zetten, op die plekken waar het er echt toe doet. Daar ligt de opgave voor het kwaliteitsteam. Dit team van externe deskundigen moet een meerwaarde kunnen bieden ten opzichte van het reguliere ruimtelijke-ordeningsproces, vooral bij de grotere, complexe projecten. Niet door de verantwoordelijke gemeente tot de orde te roepen, maar door haar op verzoek te ondersteunen bij het planvormings- en ontwerpproces.

Bij die complexe opgaven zijn de eisen die gesteld worden vaak tegenstrijdig. Er is sprake van een ruimtelijk-functionele opgave, er gelden randvoorwaarden vanuit het oogpunt van milieu en duurzaamheid en er is de wens om de identiteit en de visuele kwaliteit van een gebied te behouden en

te versterken. Die functionele opgave (gebruikswaarde) zal doorgaans de doorslag geven. Aan de toekomstwaarde is al moeilijker inhoud te geven. Het is de belevingswaarde die als eerste het onderspit delft. Zelfs als de betrokken partijen goede bedoelingen hebben op dit punt. Bewustheid van de bestaande (belevings)waarde in een gebied is een voorwaarde voor het realiseren van kwaliteit, maar nog geen garantie. Bij grootschalige transformaties kun je immers niet klakkeloos vasthouden aan bestaande kwaliteiten. Je zult aan die bestaande kwaliteiten een nieuwe draai en inhoud moeten geven; ze gebruiken als inspiratie voor de realisering van nieuwe kwaliteiten. Dat vergt creativiteit. Voorts is overtuigingskracht nodig om de in het planproces actieve partijen bij de zorg voor de belevingswaarde te betrekken.

De meerwaarde die een kwaliteitsteam bij grootschalige transformaties moet kunnen bieden is daarom driedelig:

- **Herkennen** (van bijzondere waarden): adviseren over de factoren die de belevingswaarde van het te ontwikkelen gebied bepalen, zoals de cultuurhistorische identiteit, de landschappelijke visuele kwaliteit, maar ook zaken als rust, aantrekkelijkheid van de verblijfsruimte e.d.; het team kan helpen de opgave goed te formuleren;
- **Creativiteit**; het bieden van creatieve bijdragen aan het ontwerpproces om schijnbare tegenstrijdigheden tussen ruimtelijke opgave, milieurandvoorwaarden en belevingskwaliteit op te lossen;
- **Gezag; samenbindend vermogen**: voordeel van een onafhankelijk team is, ook al opereert het op verzoek, dat het boven de partijen staat en gemakkelijker een onverwacht geluid kan laten horen. Het team moet zo ook partijen tot elkaar kunnen brengen, draagvlak en enthousiasme creëren. Het kan met gezag inhoud geven aan (met name) het begrip belevingswaarde, zonder drammerig te hoeven zijn.

3. Werkveld kwaliteitsteam; inzet budget beeldkwaliteitsplannen

Het kwaliteitsteam en het budget voor beeldkwaliteitsplannen dienen hetzelfde doel: meer aandacht voor ruimtelijke kwaliteit bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Wij stellen ons echter voor dat ze in verschillende situaties kunnen worden ingezet. Voorts moet rekening gehouden worden dat het budget voor het kwaliteitsteam in principe structureel is, terwijl het budget voor de beeldkwaliteitsplannen slechts voor 3 jaar (2009-2011) beschikbaar is.

Inzet en werkwijze kwaliteitsteam

Het kwaliteitsteam wordt een team van externe deskundigen van verschillende disciplines c.q. expertise. Bij de inzet van het team spelen drie aspecten een rol:

Aard en omvang projecten

Het team zal vooral ingezet kunnen worden voor grotere, complexe projecten waar ontwerp kwaliteit wordt gevraagd. Daarbij moet wel de kanttekening worden gemaakt, dat op gevoelige locaties en bij kleinere kernen ook minder omvangrijke projecten grote gevolgen kunnen hebben. Tenslotte kan ook gedacht worden aan inzet van het team op gebiedsniveau, als het er om gaat om kwaliteitsbeleid te ontwikkelen voor *kleine, maar veel voorkomende* transformaties (bijvoorbeeld kwalitatieve inpassing functieverandering bij vrijkomende agrarische bedrijfscomplexen).

Draagvlak

Het team opereert in de eerste plaats voor gemeenten, om hen te ondersteunen bij het realiseren van (ontwerp)kwaliteit voor dit soort projecten. Voor zover de provincie zelf op uitvoering gerichte projecten realiseert, kan het team natuurlijk ook de provincie ondersteunen. Het team kan helpen bij het formuleren van ruimtelijke uitgangspunten, zelf ontwerpsuggesties doen dan wel voorstellen aandragen voor de inhuur van externe deskundigen door gemeenten of provincie. Adviseert het team de gemeente, dan bepaalt die of het advies van het team gevolgd wordt of niet. Het team ontleent zijn gezag aan de overtuigingskracht van zijn adviezen, niet aan het feit dat het door de provincie wordt betaald. Het draagt ook niet het provinciale standpunt uit. Omgekeerd is de inzet van het

kwaliteitsteam ook geen middel om onder het mom van kwaliteit het provinciale ruimtelijke beleid op te rekken.

Selectiviteit bij keuze projecten; provinciaal perspectief

Naar verwachting zal het team wel selectief met verzoeken van gemeenten om bijstand moeten omgaan. Bij die selectie speelt het provinciaal perspectief wel een rol: bekeken zal moeten worden, aan welke projecten vanuit dat perspectief het grootste belang toekomt. De *Beleidslijn nieuwe Wro* zal daarbij maatgevend zijn: projecten waarbij de richtinggevende beleidsuitspraken een rol spelen die vallen in categorie 1 en 2 van deze beleidslijn (van provinciaal belang dan wel vanuit provinciaal perspectief belangrijk) krijgen voorrang. Doorgaans zal het gaan om grotere projecten die spelen op de grens van stad en land in gebieden van bijzondere waarde (landschap, cultuurhistorie, natuur). Bij gemeentelijke projecten waar het provinciale belang uitdrukkelijk aan de orde is, kunnen wij aan de betrokken gemeente ook voorstellen (niet voorschrijven) het team in te zetten.

Als de provincie zelf een initiërende of uitvoerende rol heeft, moet het team ook ongevraagd kunnen adviseren. Gezien het feit dat bij een dergelijke rol van de provincie per definitie provinciale belangen en kwaliteiten in het geding zijn, ligt het voor de hand dat het team bij dergelijke projecten wordt betrokken.

Jaarplan/-verslag

Hoewel het niet altijd mogelijk is alle gemeentelijke verzoeken vroegtijdig in een planning op te nemen, zal het team wel jaarlijks een planning opstellen. Daarin kan worden aangegeven met welke (grote) projecten het team zich het komende jaar in ieder geval zal bezighouden en welke ruimte er is voor nog niet bekende projecten. Vanaf het tweede jaar kan in het jaarplan ook het verslag over de ervaringen van het afgelopen jaar worden vastgelegd.

Inzet budget beeldkwaliteitsplannen

Het budget voor beeldkwaliteitsplannen is door de staten uitdrukkelijk bedoeld ter ondersteuning van gemeenten, daar waar deze zelf behoefte hebben om kwalitatieve randvoorwaarden te laten formuleren voorafgaand aan de planvorming voor grotere projecten. Het budget kan worden ingezet voor het opstellen van afzonderlijke beeldkwaliteitsplannen of voor het opstellen van een kwaliteitsparagraaf in een stedenbouwkundig plan of een bestemmingsplan.

De intentie is om met dit budget flexibel om te gaan en slechts globaal, conform de wens van de staten, enige kwalitatieve randvoorwaarden vast te leggen. Het is immers uitdrukkelijk de bedoeling om te voorzien in een gemeentelijke behoefte. Bij de uitwerking van die randvoorwaarden zullen met name de kernkwaliteiten van het landschap leidend zijn.

Het is voorts de intentie om, zeker in jaar twee en drie dat het budget beschikbaar is, een peildatum vast te leggen, vóór welke de verzoeken om een bijdrage moeten worden ingediend. Indien deze peildatum wordt afgestemd op de jaarplanning van het kwaliteitsteam, zou het team zo nodig kunnen adviseren bij de vraag, welke verzoeken het waard zijn om als eerste gehonoreerd te worden. Het team kan ook, voor die gevallen waar zij zelf niet aan gemeentelijke verzoeken om ondersteuning kan voldoen, voorstellen doen om de betreffende gemeente via dit budget te ondersteunen.

Verzoeken zullen voorts vergezeld moeten gaan van een kostenopgave en zullen voor niet meer dan de helft van de kosten worden gefinancierd.

4. Organisatie en werkwijze kwaliteitsteam

In deze Gespreksnotitie ligt nog geen uitgewerkte regeling voor. Bijgaand worden een aantal punten genoemd waarin is aangegeven waar onze gedachten naar uitgaan. Deze zullen in zo'n regeling uitgewerkt moeten worden.

Omvang; vertegenwoordigde disciplines

Te denken valt aan een team van een voorzitter en twee vaste leden. Per project kunnen deze bezien of het nodig is uit een pool van deskundigen van verschillende deskundigen aanvullende expertise in te

schakelen. Bij de bemensing van het team kan zowel aan specialisten als aan meer generalistisch ingestelde deskundigen worden gedacht. Van belang is vooral dat ze elkaar goed aanvullen.

Bij de te vertegenwoordigen disciplines kan gedacht worden aan:

- stedenbouw/architectuur;
- landschap
- cultuurhistorie
- cultuurtechnische/milieu-/waterhuishoudkunde (duurzaamheidsaspecten)
- ecologie

Vaardigheden

Naast vakdeskundigheid mag van de deelnemers worden verwacht:

- procesvaardigheid
- communicatieve vaardigheden/ klantgerichtheid/overtuigingskracht.

De voorzitter zou deze eigenschappen in nog sterkere mate moeten hebben: iemand die kan luisteren, geen al te groot ego heeft, maar wel een boodschap kan overbrengen en partijen tot elkaar kan brengen. Voorts verwachten we dat deze voorzitter beschikt over goede contacten. Het kan een voordeel zijn als de voorzitter juist niet zo zeer een bepaalde discipline vertegenwoordigt maar van meer markten thuis is.

Tijdsbeslag per week

Inzet is dat de voorzitter en de twee vaste leden ongeveer 4 à 6 uur per week zullen besteden aan het team.

Zittingsduur

Het voorstel is dat de voorzitter en de vaste leden voor een periode van drie jaar in het team actief zijn.

Ondersteuning

Het team zal in ieder geval een vergaderplek en een secretariële ondersteuning nodig hebben. Om de onafhankelijkheid van het team te benadrukken hoeft die vergaderplek en die ondersteuning niet per se vanuit het provinciehuis te worden georganiseerd. Gedacht kan worden aan het kantoor van de Commissie Welstand en Monumenten Midden Nederland (zie hieronder).

Werkwijze en aansturing

Op het gebied van de werkwijze van het team hoeft niet te veel bij voorbaat te worden vastgelegd, maar programmering, rapportering en evaluatie is wel noodzakelijk.

Aansturing vindt plaats door portefeuillehouder RO en Afdelingsmanager Ruimte van de provincie.

De resultaten zullen periodiek worden geëvalueerd en daarbij zullen ook de Staten worden betrokken.

Samenwerking met externe partijen

Wij beogen bij de uitwerking van een regeling de Commissie Welstand en Monumenten Midden Nederland nadrukkelijk te betrekken. Daarvoor zijn de contacten met de directeur van deze commissie gelegd. Ook de commissie (de opvolger van de Provinciale Utrechtse Welstandscommissie en een samenwerkingsverband waar de meeste gemeenten in de provincie bij zijn aangesloten) spant zich in om de gemeenten vaker in een vroeg stadium van planvorming te adviseren over uitgangspunten voor een goed ontwerp. Veelal op een wat kleinere schaal dan waarop het kwaliteitsteam actief is, maar de werkzaamheden van deze commissie en het kwaliteitsteam kunnen elkaar goed aanvullen. De commissie heeft voorts vaak goede contacten bij de gemeenten en kan bijdragen aan de bekendheid van het kwaliteitsteam.

Communicatie over de advisering door het team

Het is gewenst dat bekendheid wordt gegeven over de adviezen van het team, zodat ook anderen kennis kunnen nemen van de meerwaarde die het team kan bieden. Te denken valt aan een eigen plek voor het kwaliteitsteam op de provinciesite, waarop goede resultaten in samenspraak met de betrokken gemeente worden gepresenteerd.

5. Financiën

Bijgaande verdeling is indicatief en zal nog moeten worden uitgewerkt.

Voor kwaliteitsteam

Jaarlijks

Voorzitter:	6 uur/week à € 180,00/uur en 42 weken, ca.	€ 45.000,-
vaste leden (x2):	4 uur/week à € 135,00/uur en 42 weken, ca.	€ 45.000,-
inhuur overige leden, incidenteel:	ca.	€ 30.000,-

Werkbudget, secretariële ondersteuning

	<u>€ 30.000,-</u>
	€150.000,-

Stimuleringsregeling beeldkwaliteit

Per jaar

	€ 116.667,-
--	-------------